

Kohtamispaik

Ilmar Vene

raamatukoguhoidja

Raamatukogu on kõige elussurnum koht; või surnudelusam, ükspuha. Pole ju võimalik määratleda, kummale vastandile peaks kuuluma esimus, kuna eelistus oleneb hindaja eripärasustest, täpsemalt tema vahekorra vaimsusega. Ühtede meelest on reisida tingimata vaja, kuna vahetut juuresolu miski ei asendavat, sellal kui teised leiavad, et tutvuda kaugete kohtadega saab ka kaudsemal teel. Ühed peavad raamatulikkust eluvõõruse sünonüümiks, teised aga näevad kirjamälestistes elu tihendatud esitust, „tarkuse allikat“. Inimene, kes on kahe jalaga kaasajas, arvab muuseumid surnud kola koondamispaigaks, kuigi samas saab nendes väljenduse püüdlus möödunud alles hoida, seda elustada.

Lisamatagi peaks selge olema, et selline kahestumine on ilmunud pikki sajandeid jätkunud arengu tulemusel; iidsetel aegadel, kui algas inimsoo esindajate virgumine eneseteadvusele, edestas elu igas suhtes surma. Enesest saadi teadlikuks mäletamisvõime avastamise toel: lihtsurelikud veendusid, et paljud asjad, ammu juba nähtamatuks, seega siis olematuks muutunud, on nende teadvuses mingil seletamatul viisil ikka veel alles. Eeldada sedasama teiste elusolendite puhul polnud võimalik; kasvõi juba sellepärast, et ei saanud nendelt küsida. Niisiis oli inimhing üle loomade ja taimede hingest ja sellest tulenes inimeste esimus teiste elusolendite suhtes; hing ometi oli elusolendite puhul kõige olulisem.

Poleks õige arvata, et ammune väärtustamisviis on meie päevil ajast ja arust, selles veendumaks kõrvutagem kolme lause tähendust. „Ta sülitab sellele“ väljendab ebamääraalt halvustust, „ta sülitab mulle näkku“ on juba palju halvem, kuid seegi pole veel võrreldav kolmandas lauses väljenduva hukkamõistuga: „minu hinge sülitati.“

Ennist öeldu kehtivust saab näitlikustada ka kirjandusklassikasse kuuluvate teoste najal. Veel 19. sajandil võis esineda, et peeti kohut raamatute üle, millest arvati, et need on haavanud üldsuse esindajate tundeid ja ilumeelt. Praegu mõjuvad need kohtupidamised pentsiku sõgeduse avaldusena, kuid iidse traditsiooni paistel nähtus nii arusaa-matu ei tundu. Tõeline kirjanik, arvati tollal, peaks kujutama *hingelist* armastust, mitte ihulist ihkamist.

Raamatukogu on kogunemiskohaks ammustele inimestele, kelle põrmlikus kehas elanud nähtamatu vaim sai väljenduse nähtavate kirjaridade kujul; juhtub praegune elusa vaimu kandja neid pilguga puudutama, siis kirjatähed elustuvad. Raamatukogu on elu ja surma kohtamispaik.

* Tekst on kirjutatud Tartu Ülikooli raamatukogu näituse „Ilmar Vene 70“ ekspositsiooni tarvis aastal 2021.

Ilmar Vene oma mälestusteraamatu „Jumalikkuse naab-ruses“ esitlusel 23.04.2025 vestlemas Ilmamaa kirjastuse direktori Mart Jagomägiga